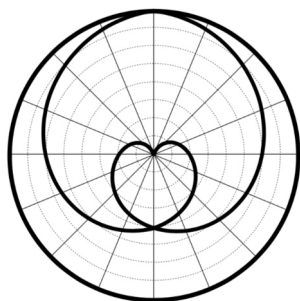

CREËREN VAN BINNENUIT

**ZESTIEN WEGWIJZERS
VOOR ORGANISCH CREËREN**

De Roep van de Wildeman, deel 2

Arjan Verschuur

Wat anderen zeggen over ***Creëren van binnenuit***

‘Een boek met een ziel; het resultaat van jarenlang doorleefde creatieprocessen van kleine en grote projecten. Die diepgaande ervaring is zo beknopt en elegant samengebracht, dat je al lezend meegenomen wordt op reis. Een reis langs alle elementen die horen bij het wonder van creatieprocessen, die onderweg steeds inzichtelijker en buitengewoon praktisch worden. Heb jij met creatieprocessen te maken, en wie heeft dat niet, gun jezelf dan deze bijzondere ‘gids!’

— Bob de Wit, auteur en creator van *Society 4.0* en
Douwe Dronkert, creator Academy 4.0

‘Arjan beschrijft in detail alle fasen waar een initiatiefnemer mee te maken krijgt. Hoe steviger je initiatief van binnenuit ontstaat, hoe meer support je gaandeweg ontvangt. Een must-read want als je weet wat je als initiatiefnemer allemaal te wachten staat tijdens je reis, beweeg je er makkelijker doorheen!’

— Damaris Matthijsen, trainer, docent en oprichter van Economy Transformers en auteur van *Vrij, Gelijk & Samenleven*

‘Waarom heeft Arjan dit boek nu pas geschreven? Die vraag kwam bij me op toen ik het boek aan het lezen was. De zestien wegwijzers voor organisch creëren bevatten namelijk veel praktische handvatten om met interne en externe conflicten om te gaan. Als ik dit boek drie jaar eerder tot m’n beschikking had gehad, dan had ik veel valkuilen kunnen voorkomen. Mijn leven als vader, echtgenoot, initiatiefnemer en ondernemer was misschien wat gebalanceerder en harmonieuzer geweest.’

— Rense Bos, sociaal ondernemer, auteur van *Zie impact: Op het snijvlak van investeren en doneren* en mede-initiatiefnemer van woongemeenschap Down to Earth

‘Arjan laat in dit boek zien wat ook voor ons de grondtoon is van samenlevenskunst: dat waarachtig creëren alleen mogelijk is wanneer vorm voortkomt uit wezen. Niet door wilskracht of strategie, maar door afstemming op de levensstroom zelf. Wat van binnenuit klopt, vindt vanzelf zijn weg – in tijd, in vorm, in gemeenschap.’

— Jac Hielema, auteur van *Het Vierde Scenario* en leraar Samenlevenskunst

‘Een helder en doorwrocht werk over de cyclus van creatie. Persoonlijke bespiegelingen en een heldere structuur maken *Creëren van binnenuit* tot een zeer waardevol boek.’

— Ton van der Kroon, pionier op het gebied van mannenwerk en auteur van diverse boeken over persoonlijke ontwikkeling, leiderschap en spiritualiteit

‘Een prachtig handboek voor mensen die hun creatie de wereld in willen brengen en daarbij de complexiteit van de werkelijkheid niet uit de weg willen gaan. Arjan illustreert zijn model van zestien fasen

aan de hand van drie eigen scheppingen waar heel veel van zijn tijd en energie in is gaan zitten: een band, een mannenfestival en een woon-werkgemeenschap. Door het heldere concept heen schijnt steeds de grotere ordening, de energie van het levensweb zelf. Ook doordat hij aanhaakt bij de scenes in het verhaal van Wildeman, dat door Robert Bly is gebruikt om de weg te beschrijven die een man loopt om werkelijk volwassen te worden.

Arjan tilt zijn boek uit boven een handboek voor projectmanagement en procesbegeleiding, omdat hij stem geeft aan de ziel. Zijn eigen ziel, de ziel van zijn creaties en ook de ziel in de wereld die vanuit de innerlijke dimensie in de concrete vorm wil komen. Als er iets is dat deze tijd nodig heeft is het dat: het bij elkaar brengen van de innerlijke en de uiterlijke wereld op een constructieve en creatieve manier.

Al doende geeft Arjan een schat aan informatie voor iedereen die bezield met projecten bezig is of aan de slag wil gaan. Zoals de inzichten uit de Sociale Driegeleding, vruchtbare manieren om je af te stemmen op de leiding van het grote geheel en het voor mij nieuwe inzicht dat niet zozeer het resultaat van je inspanningen telt, maar het effect van dat resultaat van je inspanningen. Daarmee helpt Arjan vanuit zijn eigen, heel open beschreven ervaringen de lezer verder te kijken. Ook op langere termijn niet alleen de gewenste maar ook de ongewenste effecten onder ogen te zien. Dat vind ik een grote waarde van zijn boek: met een scherpe blik op alle aspecten van de realiteit toch je droom niet vergeten en vele handvatten aangereikt krijgen om die droom te realiseren.

Daarmee is dit een boek van een “Elder”, ook al is Arjan pas 56. Wat hij zelf met vallen en opstaan geleerd heeft, draagt hij met wijsheid en liefde over aan volgende generaties. Hulde!’

— Jan Roelofs, docent bewustzijnsontwikkeling en auteur van *Koopman, Dominee, Kunstenaar* en *De Padwerk Reisgids*

Voorwoord

Creëren van binnenuit is het tweede deel van *De Roep van de Wildeman*. Deze serie bestaat uit drie delen die we het hoofd, het hart en de handen van de Wildeman kunnen noemen. De drie boeken vormen een samenhangend geheel, maar kunnen ook los van elkaar gelezen worden.

Het eerste deel gaat over *De avontuurlijke weg naar binnen* en het tweede deel, *Creëren van binnenuit*, gaat over de minstens zo avontuurlijke weg naar buiten. Voor dit boek heb ik de zestien werkzame krachten die ik in transformatieprocessen heb waargenomen vertaald in zestien wegwijzers voor creatieve processen. Kenmerkend voor deze wegwijzers is dat ze gebaseerd zijn op een diepgaand inzicht in hoe transformatieprocessen van nature verlopen. Ik noem ze daarom wegwijzers voor organisch creëren. Deze wegwijzers kun je ook zien als handvatten om zelf scheppend in de wereld actief te zijn, vandaar dat ik dit tweede deel van *De Roep van de Wildeman* 'de handen' van de Wildeman noem. Dit boek is dus bedoeld voor alle mensen die – net als ik – op de een of andere manier scheppend in de wereld actief zijn of zouden willen zijn.

Nadat ik zes jaar als trainer/adviseur bij een opleidingsinstituut had gewerkt, begon ik in 2002 met een eigen bedrijf. Vanuit mijn

eenmanszaak werkte ik tot medio 2016 voornamelijk in de rol van procesbegeleider en projectmanager voor landelijke patiënten-, gehandicapten- en cliëntenorganisaties. De kennis en ervaring die ik tussen 2002 en 2016 in deze rol opdeed, gebruikte ik vervolgens om twee organisaties te ontwikkelen, waar ik als mede-initiatiefnemer nog steeds bij betrokken ben: Hof van Moeder Aarde en het Wildeman Festival.

Voordat ik als projectmanager begon te werken, had ik als trainer/adviseur al een aantal trainingen rondom het thema ‘projectmatig werken’ gegeven. In de voorbereiding op deze trainingen ontdekte ik het boek *Projectmatig creëren* van Bos en Harting (1998). Wat deze dikke pil van andere boeken over dit onderwerp onderscheidde, was dat het niet alleen over de structuur van projectmatig werken ging, maar ook uitvoerig stilstond bij de intermenselijke kant van deze werkwijze. Dit boek werd door mij verslonden en maakte me hongerig naar meer. Om als startende projectmanager nog beter beslagen ten ijs te komen, meldde ik me daarom aan voor een tweemaal tweedaagse training over projectmatig creëren. Die voor mij als beginnende zzp’er behoorlijk prijzige training verliep helaas nogal teleurstellend. Er viel in deze training namelijk niet veel meer te halen dan wat ik al geleerd had door het boek te lezen.

Wat ik na de training wel mee naar huis nam, was een onbeantwoorde vraag. Deze vraag welde in mij op tijdens het openingsrondje van de training. Terwijl ik op uitnodiging van de cursusleider onder woorden bracht wat ik in de training hoopte te leren, werd ik me pas volledig bewust van de vraag die in mijn innerlijk leefde. Die vraag was: ‘Hoe kun je dingen als het ware vanzelf laten ontstaan, min of meer moeiteeloos, niet door niets te doen, maar zonder eraan te hoeven duwen of trekken?’ De trainer fronste zijn wenkbrauwen en knikte instemmend, waarmee hij non-verbaal uitdrukte: ‘Ja, dat is inderdaad een goede vraag.’ Maar in de loop van de training werd al snel helder dat hij me geen antwoord op deze vraag kon geven. En

dat is misschien maar goed ook, want hierdoor kon deze vraag jarenlang in mijn innerlijk voortleven.

Het antwoord op de vraag die ik begin 2002 aan mijzelf stelde, is me in de loop van de tijd beetje bij beetje helder geworden. Ik heb niet doelbewust naar het antwoord gezocht, maar het is me als het ware toegevallen toen ik het verloop van de creatieve processen waar ik als mede-initiatiefnemer bij betrokken ben (geweest) vergeleek met innerlijke transformatieprocessen, de etappes van de Reis van de Held en de scènes in het verhaal *De Wildeman of IJzerhans*.¹

De directe aanleiding voor deze denkoefening was dat ik vermoedde dat er in de symbooltaal van het verhaal van de Wildeman een oude inwijdingsweg beschreven wordt en dat ik daarom de symboliek in dit oude volksverhaal wilde doorgronden. Ik gebruikte in eerste instantie de zeventien etappes van de Reis van de Held (Campbell, 2008) als figuurlijke sleutels om de symbolische deuren in het verhaal van de Wildeman te openen. Maar tijdens het literatuuronderzoek dat ik hiervoor deed, kwam gaandeweg de gedachte bij me op dat de Reis van de Held als het ware een holografische bril is waardoor we naar verschillende ontwikkelingsprocessen kunnen kijken. Door dat doelbewust te doen, werd voor mij de analogie tussen al deze ontwikkelingsprocessen zichtbaar. Deze denkoefening heeft me uiteindelijk niet alleen meer inzicht gegeven in de symboliek van het verhaal van de Wildeman, maar ook een diep inzicht in het natuurlijke verloop van ontwikkelingsprocessen.

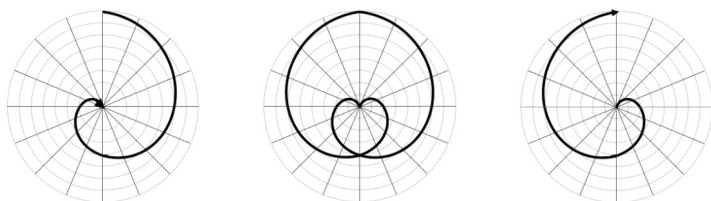
Door creatieve processen met innerlijke transformatieprocessen te vergelijken, leerde ik beide beter begrijpen. Ik kwam ook tot het inzicht dat beide processen onlosmakelijk met elkaar verbonden

¹ Het verhaal *De Wildeman of IJzerhans* is een oud volksverhaal dat aan het begin van de negentiende eeuw door de gebroeders Grimm in de buurt van Mainz werd opgetekend. In de rest van dit boek noem ik dit 'het verhaal van de Wildeman'. De volledige tekst van dit verhaal vind je op mijn website en in deel 1 van *De Roep van de Wildeman*.

zijn. We kunnen ze in ons denken weliswaar van elkaar onderscheiden, maar in de dagelijkse praktijk vinden beide processen in wisselwerking met elkaar plaats. Wat we in de buitenwereld ervaren, nemen we mee naar onze binnenwereld en wat we in onze binnenwereld ervaren, nemen we weer mee de buitenwereld in. Bewust of onbewust.

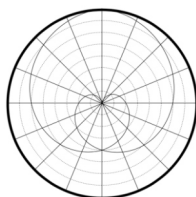
Terwijl we met creatieve processen in de buitenwereld bezig zijn, kunnen we een oproep krijgen om in onze binnenwereld op avontuur te gaan. Zo'n oproep kan dan bijvoorbeeld de vorm aannemen van een overdreven emotionele reactie op het doen of laten van iemand met wie we samenwerken. En tijdens een avontuurlijke reis in onze binnenwereld kunnen we een oproep krijgen om in de buitenwereld op avontuur te gaan. Zo'n oproep kan dan bijvoorbeeld de vorm aannemen van een intuïtieve ingeving om iets nieuws te creëren. En dat 'iets' kan dan van alles zijn. Variërend van een liedje dat je in je eentje schrijft en componeert, tot een muziektheatergroep, een onderneming die je met een groep mensen cocreëert of een jaarlijks terugkerend festival.

Voor de weg naar binnen gebruik ik het symbool van een spiraal die met de klok mee van buiten naar binnen loopt en voor de weg naar buiten gebruik ik het symbool van een spiraal die met de klok mee van binnen naar buiten loopt. De beide spiralen maken in beeldtaal zichtbaar dat de weg naar binnen en de weg naar buiten processen zijn die elkaar weerspiegelen. Wanneer we beide spiralen over elkaar heen leggen, ontstaan bovendien twee elkaar spiegelende hartvormen.

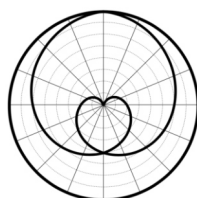

Deze hartvormen maken in beeldtaal zichtbaar dat de weg naar binnen en de weg naar buiten op elkaar aansluiten, elkaar aanvullen en een gemeenschappelijke kern hebben. De hartvormen maken ook zichtbaar dat liefde zowel de sleutel tot innerlijke transformatie, als de sleutel tot transformatie in de buitenwereld is.

Zoals we de weg naar binnen en de weg naar buiten kunnen symboliseren met twee spiralen, zo kunnen we de weg van inzicht in het natuurlijke verloop van ontwikkelingsprocessen symboliseren met een cirkel die de weg naar binnen en de weg naar buiten omvat.

Wanneer we de symbolen voor de weg naar binnen, de weg naar buiten en de weg van inzicht met elkaar combineren, ontstaat het volgende symbool.

Dit symbool – dat ook op de titelpagina van dit boek staat – maakt in beeldtaal zichtbaar dat het archetype van de Wildeman oproept om een drievoudige inwijdingsweg te gaan: de weg naar binnen (ofwel een inwijdingsweg in liefdeskracht), de weg naar buiten (ofwel een inwijdingsweg in daadkracht) en een inwijdingsweg in geestkracht (ofwel de weg van inzicht).

Ik heb lang vastgehouden aan het idee om onder de titel *De Roep van de Wildeman* één boek uit te brengen, waarin ik deze drievoudige inwijdingsweg in zijn geheel beschrijf. Om het geheel beter behapbaar te maken heb ik er uiteindelijk voor gekozen om er een serie van drie losse delen van te maken. Deze drie delen vormen een samenhangend geheel, maar zijn ook los van elkaar te lezen.

Creëren van binnenuit is het tweede deel van *De Roep van de Wildeman*, maar komt nu als eerste uit. Dat is inderdaad niet logisch – maar hé, dat was de volgorde waarin de Star Wars-films uitkwamen ook niet! Dat we *Creëren van binnenuit* nu als eerste uitgeven, heeft een praktische en een ideële reden. De praktische reden is dat het manuscript van dit deel als eerste klaar was. De ideële reden is dat ik de vele mensen die *De avontuurlijke weg naar binnen* al gegaan zijn, niet onnodig wil laten wachten totdat het eerste deel van *De Roep van de Wildeman* ook klaar is, maar de zestien wegwijzers voor organisch creëren die ik in dit boek beschrijf nu al graag in handen wil geven.

Ik spreek de wens uit dat jij net zo veel plezier hebt bij het lezen van dit boek als ik tijdens het schrijven ervan heb gehad. Ook hoop ik dat de ervaringen en begrippen die ik in dit boek met je deel, je praktisch toepasbare inzichten opleveren waar jij in jouw eigen creatieve processen daadwerkelijk wat aan hebt. En als dat zo is, dan vertrouw ik erop dat je deze inzichten met liefde voor jezelf, anderen en het grote geheel zult gebruiken.

Neede, juni 2025

Inhoudsopgave

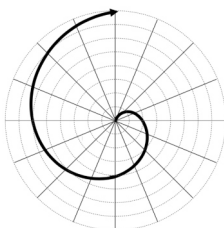
Inleiding	21
Fase 1: Idee, wens of verlangen	31
Fase 2: Bezwaren	37
Fase 3: Mogelijkheden zien	43
Fase 4: Het initiatief nemen	49
Fase 5: Verzelfstandigen	53
Fase 6: Exploreren	61
Fase 7: Afbakenen	69
Fase 8: Doen!	77
Fase 9: Bezinnen	87
Fase 10: Bijsturen	97
Fase 11: Manifesteren	105
Fase 12: Afronden	113
Fase 13: Effecten zien	121
Fase 14: Evalueren	131
Fase 15: Verzoenen	139
Fase 16: Rusten	147
Samenvattend overzicht	151
Bijlage 1: Van <i>De Creatiespiraal</i> naar <i>Creëren van binnenuit</i>	165
Bijlage 2: Literatuurverwijzingen	167
Woorden van dank	169
Over de auteur	173
Leeswijzer bij <i>De Roep van de Wildeman</i>	175

Inleiding

Een goed begin is het halve werk.

In dit boek deel ik zestien wegwijzers voor creatieve processen met je. De vraag die aan deze wegwijzers ten grondslag ligt, was: ‘Hoe kun je dingen als het ware vanzelf laten ontstaan, min of meer moeiteloos, niet door niets te doen, maar zonder eraan te hoeven duwen of trekken?’

Het meest kernachtige antwoord dat ik op deze vraag kan geven is: ‘Door ze van binnenuit en met de natuurlijke stroom mee te creëren en onderweg de gulden middenweg te bewandelen.’ Dit kernachtige antwoord heb ik in het onderstaande symbool samengevat.

Van binnenuit

In plaats van *Creëren van binnenuit* had ik dit boek ook *Creëren met de natuurlijke stroom mee* of *Creëren langs de gulden middenweg* kunnen noemen. In de titel heb ik het accent echter doelbewust op dat creëren van binnenuit gelegd.

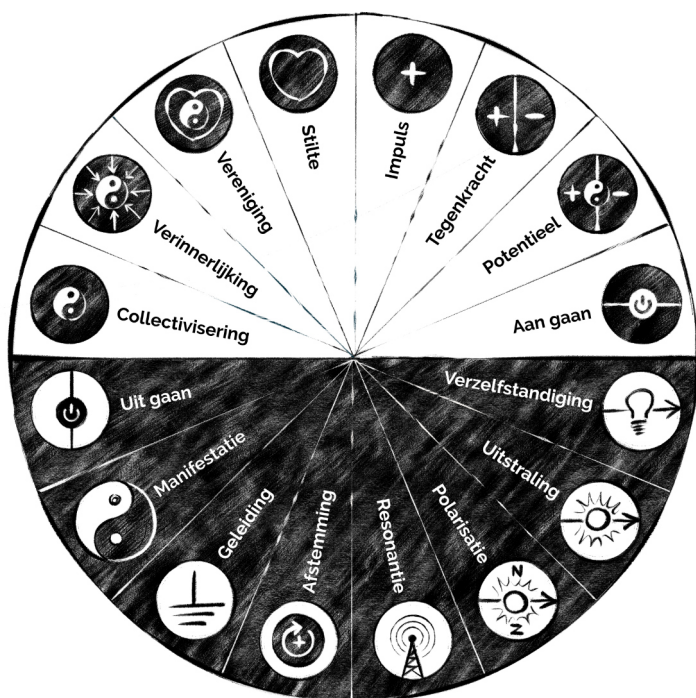
Met dit tweede deel van *De Roep van de Wildeman* wil ik namelijk vooral een handreiking geven aan mensen die tijdens een avontuurlijke reis naar binnen vanuit hun innerlijk de drang voelen om iets in de buitenwereld te manifesteren.

De tweede reden dat ik dit boek *Creëren van binnenuit* heb genoemd, is dat de natuurlijke stroom waarmee we van binnenuit kunnen creëren een spiegelbeeld is van de natuurlijke stroom waarmee we op een veilige manier in onze binnenwereld kunnen reizen.

De derde reden sluit aan bij het gezegde ‘een goed begin is het halve werk’. Wanneer we in onze creatieve processen de natuurlijke stroom volgen, dan beginnen we pas wanneer daarvoor een impuls van binnenuit komt. Hoe dieper die impuls van binnenuit komt, hoe meer innerlijke kracht je tot je beschikking hebt om het creatieve proces te doorlopen en hoe meer hulp je in het vervolg van het creatieve proces ook van buitenaf kunt verwachten. Wanneer je gesteund door deze kracht van binnenuit en hulp van buitenaf de natuurlijke stroom volgt, dan verloopt een creatief proces relatief moeiteloos. Maar wanneer deze innerlijke kracht en hulp van buitenaf ontbreken, dan ben je eigenlijk al vanaf het allereerste begin tegen de natuurlijke stroom in aan het gaan. Dan begint het duwen en trekken al bij de start.

Met de natuurlijke stroom mee

Kenmerkend voor de wegwijzers voor creatieve processen die ik in dit boek met je deel, is dat ze gebaseerd zijn op een diepgaand inzicht in hoe transformatieprocessen van nature verlopen. Ik noem ze daarom ook wel wegwijzers voor organisch creëren.

Figuur 1: het Wiel van Transformatie

Mijn inzicht in het natuurlijke verloop van transformatieprocessen heb ik samengevat in zestien kernwoorden en daarbij behorende symbolen. Elk kernwoord en het bijbehorende symbool beschrijft en verbeeldt een werkzame kracht die ik in transformatieprocessen heb waargenomen. Het samenhangende geheel van deze zestien werkzame krachten heb ik het Wiel van Transformatie genoemd en vormt het ideële fundament van de zestien wegwijzers voor organisch creëren die ik in dit boek met je deel.²

² Een uitgebreide toelichting bij het Wiel van Transformatie vind je in het gelijknamige derde deel van *De Roep van de Wildeman*.

De werkzame krachten die ik in het Wiel van Transformatie beschreven heb, kun je zien als ideeën (uit de geestelijke wereld voorbij tijd/ruimte) die in creatieve processen (die in de materiële wereld plaatsvinden) een bepaalde vorm of gedaante aannemen. Om die vorm of gedaante aan te duiden, heb ik de begrippen die ik voor de zestien werkzame krachten uit het Wiel van Transformatie gebruik, vertaald naar zestien fasen waarmee we het natuurlijke verloop van creatieve processen kunnen beschrijven.

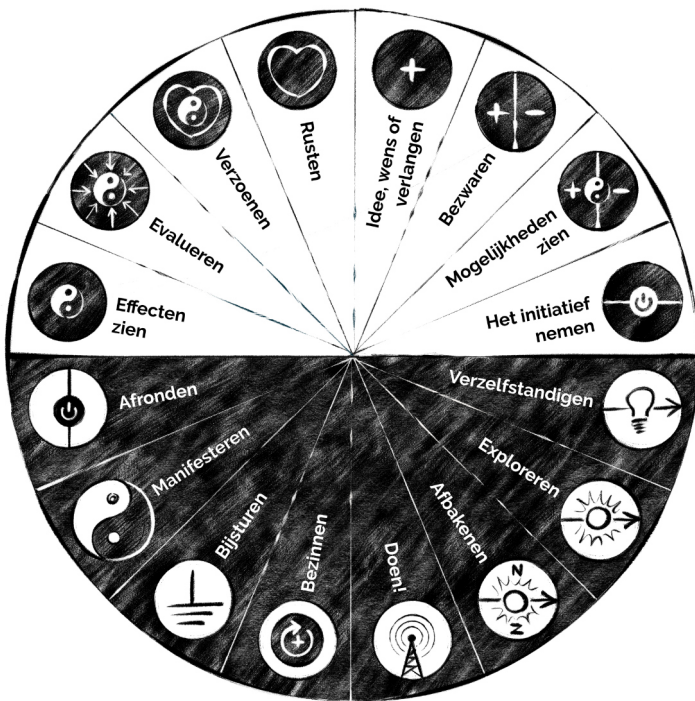
Om je een globaal beeld te geven van de essentie van elke fase, heb ik de werkzame krachten en fasen in een tabel naast elkaar gezet.

#	Werkzame kracht	Fase
1	Impuls	Idee, wens of verlangen
2	Tegenkracht	Bezwaren
3	Potentieel	Mogelijkheden zien
4	Aan	Het initiatief nemen
5	Verzelfstandiging	Verzelfstandigen
6	Uitstraling	Exploreren
7	Polarisatie	Afbakenen
8	Resonantie	Doen!
9	Afstemming	Bezinnen
10	Geleiding	Bijsturen
11	Manifestatie	Manifesteren
12	Uit	Afronden
13	Collectivisering	Effecten zien
14	Verinnerlijking	Evalueren
15	Vereniging	Verzoenen
16	Stilte	Rusten

De gulden middenweg

Figuur 2 is een schematische weergave van het natuurlijke verloop van creatieve processen in zestien fasen. Door de zestien fasen in een cirkel te plaatsen, wordt een aantal dingen zichtbaar.

Het eerste dat zichtbaar wordt, is dat elke volgende fase logisch op de voorgaande fase volgt. Zo roept elk idee, elke wens of elk verlangen in eerste instantie bezwaren op. En je kunt pas besluiten om het initiatief te nemen, nadat je een mogelijkheid ziet om de creatieve spanning tussen je idee, wens of verlangen enerzijds en de bezwaren die die oproept anderzijds te overbruggen.

Figuur 2: organisch creëren in zestien fasen

Wat ook zichtbaar wordt, is dat we in ons denken weliswaar zestien fasen kunnen onderscheiden, maar dat een creatief proces in werkelijkheid een doorgaande stroom is. Die stroom stopt dus ook niet wanneer we een bepaald creatief proces hebben afgerond. Sterker nog, juist wanneer we rusten, krijgen we vaak briljante, nieuwe ideeën.

Het derde dat zichtbaar wordt, is dat de zestien fasen acht paren vormen waarin min of meer tegengestelde, maar elkaar aanvullende krachten werkzaam zijn. Dat deze krachten niet alleen tegengesteld zijn, maar elkaar ook aanvullen, wordt zichtbaar wanneer we de woorden waarmee ik de zestien fasen benoemd heb paarsgewijs als volgt met elkaar combineren:

- 1 Een van binnen komend Idee, wens of verlangen
- 2 Bijsturende Bezwaren
- 3 Manifesteerbare Mogelijkheden zien
- 4 Afrondend Besluiten om het initiatief te nemen
- 5 Effecten zien bij het Verzelfstandigen van je initiatief
- 6 Evaluerend Exploreren
- 7 Verzoenend Je initiatief afbakenen
- 8 Rustig Doen!
- 9 (Je op het oorspronkelijke) Idee Bezinnen
- 10 Bezwaard Bijsturen
- 11 Mogelijkheden zien Manifesteren
- 12 Het initiatief nemen tot Afronden
- 13 Verzelfstandigen bij het Effecten zien
- 14 Explorerend Evalueren
- 15 Afgebakend Verzoenen
- 16 Doende Rusten

Bij sommige woordcombinaties kun je je misschien meteen al wat voorstellen en bij andere misschien nog niet. Maar wat ik op deze plaats met deze woordcombinaties duidelijk wil maken, is dat de

uiteindelijke uitdaging is om in een creatief proces de gulden middenweg te blijven bewandelen. Dat doe je door in iedere fase van het creatieve proces niet door te schieten in wat voor die fase kenmerkend is, maar ook iets van wat voor de tegenoverliggende fase kenmerkend is te behouden. Wanneer we ter illustratie naar de tegenstelling tussen *Doen!* en *Rusten* kijken, dan is dus enerzijds de uitdaging om ook in de meest actieve fase van het creatieve proces (innerlijk) ontspannen te blijven (= *Rustig Doen!*) en anderzijds om ook in de meest passieve fase van het creatieve proces (innerlijk) actief te blijven (= *Doende Rusten*).

Leeswijzer

Elk van de zestien hoofdstukken van dit boek is aan een fase van het creatieve proces gewijd. Per fase geef ik aanwijzingen voor de richting waarin het creatieve proces zich van nature beweegt. Dat doe ik als volgt.

Ik begin elk hoofdstuk met het benoemen van de werkzame kracht uit de analoge fase van het Wiel van Transformatie. Hiermee geef ik aan wat de essentie is van elke fase in het creatieve proces. Vervolgens geef ik een beschrijving van de vormen of gedaanten die deze werkzame kracht in creatieve processen kan aannemen. Deze vormen of gedaanten illustreer ik ten slotte aan de hand van drie creatieve processen waar ik zelf als initiatiefnemer bij betrokken ben (geweest). Concreet gaat het hierbij om de ontwikkeling van muziektheatergroep Van Lotje, woon-werkgemeenschap Hof van Moeder Aarde en het Wildeman Festival.

Op deze manier probeer ik mijn inzichten in de ontwikkeling die onze eigen creaties doormaken met je te delen. Ik ben heel benieuwd of jij hierin ook het ontwikkelingsproces van jouw eigen creaties kunt herkennen.

Om snel de samenhang met de andere delen van *De Roep van de Wildeman* te kunnen zien, heb ik onder de titel van elk hoofdstuk

een aantal kernwoorden en een symbool geplaatst. De kernwoorden verwijzen achtereenvolgens naar de analoge fasen in het Wiel van Transformatie, de menselijke levensloop, de Reis van de Held, het verhaal van de Wildeman en creatieve processen. Het symbool is een visuele weergave van de werkzame kracht die in elke fase werkzaam is. Een toelichting bij deze symbolen vind je in *Het Wiel van Transformatie*, het derde deel van *De Roep van de Wildeman*.

Om de voorbeelden die ik in de loop van dit boek geef alvast een beetje in hun context te kunnen plaatsen, sluit ik deze inleiding af met een korte introductie van Van Lotje, Hof van Moeder Aarde en het Wildeman Festival.

Van Lotje

Van Lotje was een muziektheatergroep waarmee ik tussen 2003 en 2008 Nederlandstalige luisterliedjes speelde. Van Lotje bestond uit Arjan Verschuur (zang en gitaar), Bert van den Brink (contrabas en basgitaar), Frank de Bont (viool en altviool), Geert-Jan van der Burgt (accordeon) en Harm Koopmans (trommels en percussie). Met Van Lotje maakten we twee cd's: *Van Lotje brandt los!* (2003) en *Van Lotje breekt door!* (2007).

Hof van Moeder Aarde

Hof van Moeder Aarde ligt aan de rand van de buurtschap Noordijk, bij het dorp Neede, in de Achterhoek. Op het eerste gezicht is het een camping met vakantiehuisjes, een groepsaccommodatie en ruimte om workshops te geven. Maar als je dieper invoelt, kun je ervaren dat het een krachtplek is die mensen in hun kern spiegelt en raakt. Door deze krachtplek met liefdevolle aandacht te hoeden, cocreëren we een veilige bedding waarin diepgaande transformatieprocessen kunnen plaatsvinden. In deze bedding bieden we mensen ruimte en

steun om thuis te komen bij zichzelf, elkaar van mens tot mens te ontmoeten en te creëren in verbinding met alles wat is.

We beschouwen en behandelen het terrein van Hof van Moeder Aarde als een gewijde ruimte en speeltuin voor kleine en grote mensen. Samen cocreëren we hier een klein paradijsje. Onze leidende principes daarbij zijn: bewust zijn, duurzaam doen en divers genieten.

Onze gemeenschap wordt gevormd door een groep van acht tot twaalf vaste bewoners, een grote groep gasten die regelmatig op ons kampeerterrein verblijven en een wisselende groep vrijwilligers. Samen werken we aan het schoon en opgeruimd houden, en stap voor stap heler en mooier maken van de grond, gebouwen en voorzieningen op Hof van Moeder Aarde. Een deel van de leden van onze gemeenschap is tevens medefinancier.

Wildeman Festival

Het Wildeman Festival was een driedaags festival dat in mei 2016, 2017, 2018 en 2019 op Landgoed De Zonnebloem in Winterswijk plaatsvond. Het festival was gericht op de heling en persoonlijke ontwikkeling van mannen. Aan de eerste editie van dit festival namen precies honderd mannen deel en de vierde en laatste editie had ongeveer 240 deelnemers.

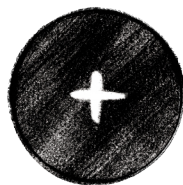
Het programma van het Wildeman Festival bestond uit vijf onderdelen: een gezamenlijke openingsceremonie, dagelijks een deelcirkel in groepjes van zeven à acht mannen, vijf workshoprondes waarbij de deelnemers uit zeven à acht parallelle workshops konden kiezen, een-op-een-sessies die mannen desgewenst tegen een kleine bijbetaling konden volgen en een gezamenlijke slotceremonie.

Uit de organisatie van het Wildeman Festival zijn in de loop van de tijd een Vader Zoon-weekend, de Wildeman Kracht-

dans, Coöperatie Wildeman, het Free Man Festival, Expeditie Wildeman en de Mannenhart Community ontstaan.

Fase 1

Idee, wens of verlangen

*Impuls / Eicel / De oproep om op avontuur te gaan / Jagers
verdwijnen in het woud / Idee, wens of verlangen*

'You can't start a fire without a spark.'

– Bruce Springsteen

De eerste impuls waarmee een creatief proces begint, is – net als bij de avontuurlijke reis naar binnen – vaak een ongemakkelijk signaal. Een vaag verlangen naar iets wat je wilt hebben, doen of zijn, wat je nog niet hebt, doet of bent. De wens om verlost te zijn van iets wat je nu wel hebt, doet of bent. Of een idee dat bij je op komt borrelen en je vervolgens niet meer loslaat. Het is deze eerste impuls die het creatieve proces in beweging zet.

Een mogelijke valkuil in deze fase is dat we denken dat elk idee, iedere wens en elk verlangen dat we hebben verwerkelijkt moet worden. Deze gedachte maakt je tot slaaf van je ideeën, wensen en verlangens. De te voorziene valkuil wordt nog dieper en pijnlijker wanneer we denken dat anderen verantwoordelijk zijn voor de vervulling van onze ideeën, wensen of verlangens. Met deze gedachte maak je anderen tot slaaf van jouw ideeën, wensen of verlangens en dat kan uiteindelijk alleen maar tot een pijnlijke desillusie leiden.

Het andere uiterste is de overtuiging dat we het allemaal alleen moeten doen. Of de gedachte dat het geen zin heeft om ideeën, wensen of verlangens te hebben, omdat de dingen waarvan we dromen toch nooit uit zullen komen. Ook deze gedachtepatronen zorgen ervoor dat onze creativiteit niet vrij kan stromen.

De realiteit is dat een groot deel van onze ideeën, wensen en verlangens nooit werkelijkheid wordt. Zoals ook de meeste eicellen die in de eierstokken van een vrouw tot rijping komen niet tot een nieuw mens leiden. En gelukkig maar. Een vrouw zou er toch niet aan moeten denken dat iedere ovulatie die ze heeft tot een zwangerschap, geboorte en groot te brengen kind zou leiden. Maar dit betekent natuurlijk niet dat je geen enkel idee, geen enkele wens en geen enkel verlangen werkelijkheid kunt laten worden.

De realiteit is ook dat we voor de verwerkelijking van onze ideeën, wensen en verlangens bijna altijd iets van anderen nodig hebben. Desgevraagd willen anderen ons daar vaak wel bij helpen, maar dat betekent natuurlijk niet dat anderen verantwoordelijk zijn voor de verwezenlijking van onze dromen.

Onze creatieve energie kan pas vrij stromen wanneer enerzijds al onze ideeën, wensen en verlangens er mogen zijn, en we anderzijds onszelf noch anderen ertoe verplichten om al deze ideeën, wensen en verlangens werkelijkheid te laten worden.

Van binnen komend idee, wens of verlangen

Deze fase van het creatieve proces ligt tegenover fase 9: *Bezinnen*. Wanneer je de gulden middenweg wilt bewandelen, gaat het in deze fase dus niet om willekeurige ideeën, wensen of verlangens, maar om ideeën, wensen en verlangens die van binnenuit komen. Dat zou je ook zielsverlangens kunnen noemen. Hoe dieper de impuls van binnenuit komt, hoe meer innerlijke kracht je tot je beschikking hebt om het creatieve proces te doorlopen en hoe meer hulp je in het vervolg van het creatieve proces ook van buitenaf kunt verwachten. Wanneer je gesteund door deze kracht van binnenuit en hulp van

buitenaf de natuurlijke stroom volgt, dan kan een creatief proces relatief moeiteloos verlopen. Maar wanneer deze innerlijke kracht en hulp van buitenaf ontbreken, dan ben je eigenlijk al vanaf het allereerste begin tegen de natuurlijke stroom in aan het gaan. Dan begint het duwen en trekken al bij de start.

Van Lotje

Na mijn studie rurale sociologie aan de Landbouwniversiteit ben ik een paar jaar in Wageningen blijven wonen. Via mijn gitaarleraar Herman Groenestein kwam ik in contact met a-capellaband Dames & Heren die hij dirigeerde en waar hij de zangarrangementen voor schreef. Op zijn uitnodiging deed ik auditie voor de band en ik mocht blijven. Zes jaar lang zong ik met heel veel plezier in deze groep die uit zes vrouwen en vier mannen bestond. We traden regelmatig op en maakten een cd waar ik nog altijd met veel plezier naar luister.

In de loop van de tijd maakte Herman een paar koorarrangementen bij liedteksten die ik geschreven had en begon ik zelf ook koorarrangementen te schrijven bij liedjes van anderen en mijzelf. Ik voelde een verlangen om meer met mijn eigen liedjes te doen, maar ik realiseerde me ook dat daar binnen Dames & Heren geen ruimte voor was.

Hof van Moeder Aarde

‘Zou het niet leuk zijn als we ergens een klein boerderijtje met een stukje land zouden hebben en dat wij dan in dat boerderijtje zouden kunnen wonen en jullie op dat stukje land in jullie yurt?’ De vraag werd gesteld in een gesprek dat mijn vrouw Joyce en ik met onze vrienden Harm en Marieke hadden. En eerlijk gezegd zou ik echt niet meer weten wie de vraag stelde. Vanaf het allereerste begin is Hof van Moeder Aarde namelijk een gezamenlijk idee geweest. Een idee waarin drie wensen samenkwamen. Ten eerste de wens van Harm

en Marieke, die al sinds 2004 in een yurt woonden, om niet langer met hun yurt op een plek te staan waar zij door de gemeente gedoogd werden, maar op een plek waar het wonen in een yurt ook formeel geregeld zou zijn. In de tweede plaats de wens van Joyce en mij om samen op een nieuwe plek een nieuwe, gezamenlijke start te maken. Joyce was namelijk eind 2009, twee jaar na het overlijden van mijn eerste vrouw Ethel, bij mij en mijn vier kinderen komen wonen in het huis in Wichmond dat Ethel en ik in 2004 gekocht hadden. En het was onze gezamenlijke wens om met een paar vrienden op een plek te wonen waar we samen een duurzame draai aan zouden kunnen geven. Dat zou dan wel een plek moeten zijn die net zo groen was als de plekken op en aan de rand van Landgoed Hackfort in Vorden waar we toen woonden. Wanneer het ons zou lukken om het wonen in een yurt formeel geregeld te krijgen, zouden we daarmee bovendien een opening kunnen creëren voor vele anderen die net als Harm en Marieke liever in een kleine en ronde yurt wonen dan in een groot en rechthoekig huis.

Wildeman Festival

In de zomer van 2014 was ik als workshopgever bij het eerste Hieros Gamos Festival betrokken. Het centrale thema van dit kleinschalige festival was de verbinding en balans tussen vrouwelijke en mannelijke energie. Daarbij was er aandacht voor het vrouwelijke en mannelijke in onze binnenwereld, in onze onderlinge relaties en in het grote geheel.

Om de creatieve spanning en dynamiek tussen vrouwelijke en mannelijke energie voor alle deelnemers voelbaar te maken, werd een deel van het Hieros Gamos Festival met vrouwen en mannen afzonderlijk gewerkt en een deel van het festival met vrouwen en mannen gezamenlijk. De activiteiten voor mannen vonden plaats op het mannenveld en

daar ontstond een enorme ontspanning, verbinding en verbroedering tussen de mannen. Ze voelden dit zo sterk, dat toen in het festivalprogramma het moment was aangebroken om weer met alle vrouwen en mannen bij elkaar te komen, veel mannen nog helemaal geen zin hadden om 'weer naar de vrouwen te gaan'.

Na afloop van een deeltcirkel die we met een aantal mannelijke workshopgevers hadden, kreeg ik een brainwave. Wat ik voor me zag, was een jaartraining voor mannen, mannen-cirkels, een mannenfestival en een boek over man-zijn. Ik noemde al deze ideeën samen 'In Liefde Man Zijn'. Ik speelde al langer met het idee van een jaartraining voor mannen, maar voor mijn gevoel was ik er nog niet klaar voor om die te geven. Wat ik me op die dag echter realiseerde, was dat ik het niet alleen hoefde te doen, niet alleen kon doen en niet alleen moest willen doen. Dat het enkel zou werken wanneer we het met een groep mannen samen zouden doen. Net als in de deeltcirkel die we op het mannenveld op het Hieros Gamos Festival hadden.

Over de auteur

Arjan Verschuur (1969) studeerde in 1995 cum laude af aan de Landbouwniversiteit Wageningen met als specialisaties arbeidssociologie en sociale filosofie.

Vanaf begin 1996 tot eind 2001 werkte hij bij een opleidingsinstituut als trainer/adviseur voor ondernemingsraden bij de overheid en met managers, medewerkers, vrijwilligers en cliënten in de sector zorg en welzijn.

Begin 2002 begon Arjan voor zichzelf. Als zelfstandig professional werkte hij tot medio 2016 in de rol van procesbegeleider en projectmanager voornamelijk voor landelijk werkende patiënten-, gehandicapten- en cliëntenorganisaties. Daarnaast stond hij vanaf begin 2002 tot medio 2008 als leadzanger en gitarist op het podium met muziektheatergroep Van Lotje.

Eind 2007 overleed zijn eerste vrouw. Hierdoor kwam zijn persoonlijke ontwikkeling noodgedwongen in een stroomversnelling en werd zijn passie en talent voor het begeleiden van diepgaande transformatieprocessen gewekt.

Vanaf begin 2014 is Arjan voornamelijk werkzaam als begeleider van familieopstellingen, lichaamsgericht therapeut en systemisch coach. In 2015 initieerde hij het Wildeman Festival, van waaruit de

Mannenhart Community is ontstaan, en vanaf medio 2016 gebruikt hij zijn kennis en ervaring als procesbegeleider en projectmanager voornamelijk voor de ontwikkeling van woon-werkgemeenschap Hof van Moeder Aarde.

In de loop van de tijd heeft Arjan zich ontwikkeld tot een expert op het gebied van het begeleiden van diepgaande transformatieprocessen die in innerlijk en/of de buitenwereld plaats kunnen vinden. Hij verzorgt een ambachtelijke opleiding in het begeleiden van familieopstellingen en systemisch werk, geeft meerdere trainingen die specifiek gericht zijn op de bewustzijnsontwikkeling van mannen en vanwege zijn praktische ervaring met de ontwikkeling van woon- en werkgemeenschappen wordt hij de laatste jaren ook weer regelmatig als procesbegeleider gevraagd.

www.arjanvershuur.nl

Leeswijzer bij

De Roep van de Wildeman

De Roep van de Wildeman bestaat uit drie delen, die je het hoofd, het hart en de handen van de wildeman kunt noemen. De drie boeken vormen een samenhangend geheel, maar kunnen ook los van elkaar gelezen worden.

Het eerste deel van *De Roep van de Wildeman* gaat over *De avontuurlijke reis naar binnen*. In dit eerste deel duid ik de symboliek in het verhaal *De Wildeman of IJzerhans* met behulp van de zestien werkzame krachten die ik in transformatieprocessen heb waargenomen. Daarbij wordt gaandeweg helder dat we de zestien scènes uit het verhaal van De Wildeman als evenzovele wegwijzers voor *De avontuurlijke reis naar binnen kunnen zien*. Wat we van deze wegwijzers over de ontwikkeling van ons zelfbewustzijn kunnen leren, illustreer ik aan de hand van mijn eigen bewustwordingsproces vanaf de eeuwwisseling tot nu toe.

Zowel de beeldtaal van het verhaal van De Wildeman als mijn persoonlijke ervaringen doen een beroep op je invoelingsvermogen. Vandaar dat ik dit eerste deel ‘het hart’ van de Wildeman noem.

Het tweede deel gaat over *Creëren van binnenuit*. Voor dit tweede deel heb ik de zestien werkzame krachten die ik in transformatieprocessen heb waargenomen vertaald in zestien wegwijzers voor creatieve processen.

De zestien wegwijzers voor creatieve processen kun je ook zien als zestien handvatten om zelf scheppend in de wereld actief te zijn. Vandaar dat ik dit derde deel ‘de handen’ van de Wildeman noem.

Kenmerkend voor de zestien wegwijzers voor creatieve processen die ik in het tweede deel van *De Roep van de Wildeman* beschrijf, is dat ze gebaseerd zijn op een diepgaand inzicht in hoe transformatieprocessen van nature verlopen. Ik noem ze daarom ook wel wegwijzers voor organisch creëren. Deze illustreer ik aan de hand van drie creatieve ondernemingen waar ik als initiatiefnemer zelf bij betrokken ben (geweest).

In het derde en laatste deel van *De Roep van de Wildeman* beschrijf en verbeeld ik de werkzame krachten die ik in transformatieprocessen heb waargenomen. Deze werkzame krachten heb ik verbeeld en verwoord in het Wiel van Transformatie.

Door dit derde deel te lezen, loop je als het ware innerlijk *De weg van inzicht in het fenomeen transformatieprocessen* met me mee. Daarbij doe ik een groot beroep op je voorstellingsvermogen. Het lezen van dit derde deel is als het ware één grote denkoefening, die je enerzijds een helder inzicht in het fenomeen transformatieprocessen kan opleveren en waarmee je anderzijds je geestkracht kunt ontwikkelen. Vandaar dat ik dit derde deel ‘het hoofd’ van de Wildeman noem.